

рилэн нүвэ реактору. Көвдәси адәтән цилиндрик олур, јухары һиссәси гапагла ачылыб өртүлүр. *Истилик дашыјычысы* актив зонадан кечәркән гызараг истилији реактордан кәнара чыхарыр (чох вахт һәм дә јавашыдычы ролуну ојнајыр). Су-су реактору типли К.р.-лар јығчам вә е'тибарлы олдуғуна көрә енержетика саһәсиндә даһа кениш јайылмыш вә нәгл. гурғулары үчүн әсас реактор типидир.

КӨВҺӘР АҒА (?—?)—Гарабағ ханы Ибраһимхәлил ханын гызы (тәгр. 19 әср). Анасы күрчү кнјазы Абашидзенин гызы Чаваһир ханым иди. Маариф вә мәдәнијјәтин инкишафына чалышырды. Ибраһимхәлил ханын 1769 илдә Шушада тикдирдији Чүмә мәсчидини 1865/66 илдә тә'мир етдирмишди. Әмлакыны һәмин мәсчидә вәғф етмиш, вәғф кәлири һесабына Шушада дар үш шәфа вә мәдрәсә ачылмышды.

Әд.: Нүсәјнзадә Ә., Көвһәр ағанын вәғфнамәси, Азәрб.ССР ЕА Хәбәрләри (пчтимаи елмләр серијасы), 1959, № 1; Нә'мәтова М. Х., Шуша шәһәриндәки Чүмә мәсчидинин китабәләри, јенә орада, 1961, № 1.

силәси. Бир ва ја икневли от, ярм-кол, кол, бә'эн юмшаг одунчалгы алчагбоју агачлар, надир һалда лианалардыр. Сада жарпаглары гаршы-гаршы ва ја нөвбәли дүзүлүр; хырда, мүнәтәэн чыкчалар бир ва ја икневли сүлжәтләндир. Әсәси, тропикләрдә битән 45 чинси (700-дән чоһ нөвү) вар. ССРИ-дә 6 (21 нөвү), о чүмләдән Азәрб.ССР-дә 8 нөвү әһәтә едән 3 чинси (1-и бечарилар) јайылмышлар. Бә'эн нөвләри лифсрон биткилдр. Ән кешш јајылма кичиткәндир.

КИЧИШМӘ, гашыма—дарыдаки санир учларынын завф гычыглайма-сында әмәлә кәлән һиссијәт. Локалик (мәддү) во универсал (јајылмыш) олур. Локалик К. дәринин иштиһаб һәстәликләриндә мүнәһидә олу-нур. Универсал К. дәрнә во дәхили органларын хәстәликләриндән (сарылыг, шкәрли диабет во с.), һәбәлә алдержик вәзјјәтдән во с.-дән баш вә-рир. Мүәлимәси: К.-ни төрәдән сәбәби арадан галдырмаг, сакитләшдир-рич маддәлар (бром, вәләрјән, кал-сиум препаратлары), дәннә вәһнәси во с. Климакс во гочалыгла алагалар К.-дә гормонал препаратлар. Про-филәктикасы: локалик К.-дә шәхси кикијәтә чидди әмәлә етмәк.

Әд.: Нүсәјизәдә Г., Дәрнә хәстә-ликләри, В., 1972.

КЈӨДЕЛ (Göde) | Курт (д. 28.4.1906, Брунн (Брно))—Австрија риязәтјәт-чысы. Принстон ш.-идәки Перспектив Тәдқиғатлар Ин-тууну проф. (1953), 1940 илдә АБШ-а мүнәһарәт етмиш-дир. Әсәс тәдқиғатлары риязәт мәншг-во чоһлулар нәзәрјәһисинә аидлар.

Әд.: Натәль Э., Ньюмен Д. Р., Теорема Геделя, пер. с англ., М., 1970.

КОВУРАРХ—Мил дүзүндә гәдим су-варна каналы. Арадан Гаргар чајы-на гәдәр узанылды. Мәһабәрдә Барлас кичи ады тәкилләшдир; әрәб шаһла-дындан сонра «Ковурарх» адланды-рылмышдыр. Археоложи газытлар К.-ын е.ә. 1-чи миңилләјин сонла-рында чәкилдјини во еркон орта әср-ләрдә даһа да тәкилләшдирилдјини кәстәрир. 13 әсрин 20—30-чу илләриндә монголлар дағымтыды. 14 әсрин сонунда Тејмур бәрпа етдирмиш, 18 әсрин 1-чи ярмысында Надир шаһ јен-дән дағымтыды. Сонралар мұхтәлиф вәхталар К.-ын бәрпәсына тәшәббүс кәстәрилсә дә, канал кетдикчә оһәңјә-тин итирәк сьрадан чыкмышды. Совет һакимјјәти илләриндә К.-ын јатагы әсәсында Орчоникиде адна канал чәкилд.

Әд.: Әһмәдов Г. М., Әрәнгалә (гы сә тарих-археоложи очерк), В., 1962; О. Сә-манов Ф., Нәвгәрдијә Ә., Гар-кәбәр тәкилләри во Мил-Гарабәг дүзүтү гәдим тәсәрууфатына дәир, Та-рих, география, ијтимијјәтин тәдвис, В., 1978, № 3.

КОВУРАРХ—Муган дүзүндә гәдим суварма каналы. Араз чајындан баш-лајан К. индик Пушкун р-нууну әрә-синдән кечмишдир. Археоложи тәд-қиғатлар К.-ын Сәсаниләр дөврүндә чәкилдјини сөјләмәлә әсәс вәрир. Чоһ-ағдам, Шаһријар, Гәләјери, Асыз гәлә, Нәркизгәлә јашајыш мәскәнлә-ри К. кәнариндә салынмышдыр.

Әд.: Әһмәдов Г., Муган дүзүндә бә'эн илк орта әср әбидәләри һаггәндә, Азәрб.ССР ЕА Хәбәрләри (тарих, фәлсәфә во бүгүг сәријәси), 1970, № 2.

КОВУРГАЛА—Азәрб.ССР Нахчыван ш.-идән 35 км ш.-г.-дә, Аразын сол сәһилиндә Туңч дөврүнә (е.ә. 3—2-чи миңилләкләр) аид јашајыш јери. Саһ. 5 һа-дан чоһдур; мәркәзи һиссәдә саһ. тәгр. 1 һа олан нарынгалә (диварла-рыннын ашагы һиссәси јонулуш ири лашлардан тәкилләшдир) јерләшр. Археоложи газытлар (1936, 1967—75) заманы К.-дан мұхтәлиф дәш әмәк әләтләри, сада, монохром во полихром бојалы керамикә мә'мулаты, дәш гу-ту тәбирләр во с. ашкар едилмишдир. Е.ә. 2-чи миңилләјин орталарында К. шөһәр типли јашајыш јеринә, Бөјүк-дүз әразисиндәки тәјфа иттиғатларындан бирини мәркәзнә чеврилмишди. К.-нын әһәлиси ақинчлик, малдарлыг, металешләмә, дулусчулуг илә мәшгул олушудур.

Әд.: Әлијев В., Азәрбајҗанда туңч дөврүнүн бојалы тәбир мәдәнијјәти, В., 1977.

КОВУРГАЛА—Азәрб.ССР Ағдам р-ну-ун Бөһәдмадди к. әразисиндә 3—10 әсрләрә аид шөһәр јери во тәбирстан. Саһ. 40 һа-а јакындыр. К.-нын Алба-нија (Гафғаз) һөкмдарларынын јәј иғамәткәһи, Алуән ш.-нин харабалыгы олдугу еһтинал олушур. Шөһәрнин әтра-фына чәј кәричдән һасар чәкилмиш (5—7 әсрләрдә) нарынгалә һиссәси тәпә үзәриндәдир. Шөһәр сахсы түңк-ләрдә булаг сују чәкилмишдир. Архе-оложи газытлар заманы мунчут, то-хучулуг әләтләри, даһдан тәкилмиш во ортасында очаг-күрә дүзәлдәлимиш әваләр, бүтләрәст во христианлара мөх-сус мә'бад, тәбирстан во с. ашкар едил-мишдир. Тәпәтишлар ичәрисиндә Су-ријалә һазырланмыш шүшәдән әтир-габы, Бизанс императору I Анастаси-нин [491—518] пулу во с. вардыр.

Әд.: Ваһидов Р. М., Ковурғала археоложи газытлары, Азәрбајҗан ш. мәдәнијјәти, ч. 6, В., 1963; Гәв-рәшев Р. Б., Работы на территории Гаур-када, в кн.: Археологические открытия 1977 года, М., 1978.

КОВУРГАЛА—Азәрб.ССР Варташен р-нууну Хәчмәз к.-идән ш.-дә орта әср мұдафиә истәккәми. К.-нын див-вар, бүрч во јашајыш биналары гәлә во чәј даһындан тәкилләшдир. К.-нын ш.-дан бир дарвазасы вар. Див-вар во бүрчләрин һүнд. 3—6 м, ени 1—1,5 м-дир. Нишанкаһлары олан бүрчләр ярымдаирони во дүзбүчәг-лидир. К.-да 12 ја гәдәр бина јери вар. Гәлә диварындан кәнарда биринчи (уз. 15 м, ени 8 м, дәрнәлији 10 м) во икинчи мұдафиә хәндәји (уз. 100 м, ени 30 м, дәрнәлији 20 м) јерләшр. Кәш-фијат характерли археоложи газыт-тылар заманы (1965) мәдән мәдәнијјәт галыглары (хүсусилә сахсы таб гыргы-лар) ашкар едилмишдир.

КОВУРГАЛА—Азәрб.ССР Шәјн р-ну-нда Гәләдағда 5—14 әсрләрә аид јаша-јыш јери во мұдафиә истәккәми. К. әразиси (220x75 м) бүрчлү гәлә дивар-лары илә әһәтә едилмишдир. Диварла-рын ени ашагында 1 м, јухарыда 80 см, һүнд. 5—15 м-дир. Бүрчләр дүзбүчәг во ярымдаир формасындәдир. К.-ја 3 км-ликдән сахсы түңкәрдә булаг сују чәкилмишдир. Гисман дағлымыш К.-да јашајыш биналарынын, «су һөвүзү»нүн галыглары индә дә дурур. К.-дан су түңкәри, күп, сәһәк, тава, газан во с. тапылмышдыр. К.-нын хәзәрләрин бис-гиләриннын гаршысыны алмаг мәсә-дилә Сәсаниләр дөврүндә тәкилдјән во

Тејмуриләрин һүчүмү заманы дағыл-дыгы еһтинал олушур.

КОВУРГАЛА—Гәбәлә шөһәр хараба-лыгыларындын бирини ады.

КОВУРГАЛА—Түр.ССР-ин Бәјрамәли ш. јакынлыгында гәдим Мәрв ш.-нин харабалыгы (саһ. тәгр. 3,5 км²). Ш.и. һиссәсиндә е.ә. 6—4 әсрләрдә кичик јашајыш мәскәни во нарынгалә олушү Әрҗалә јерләшрди. Еһтинал ки, е.ә. 4—3 әсрләрдә К. гәлә дивары илә әһәтә олуниш во шөһәрнин чәкилдәлими дө-врүндә (е.ә. 250—ерәмызын 224 илләри) јендән тәкилләшди. Газытлар заманы сәвәткар-металчынын еви, е'ма-латханасы, 3 әсрә аид дәјирманчылар мәһәлләси, Будда һәјкәлинин галыгы, килдән инсан во һејван һејкәлчәкляри ашкар олунишудур. 8—9 әсрләрдә Мәрвин мәркәзи Султәнгаләлә көчүрүл-мүшдү. Бу дөврдә нарынгалә дағыл-дымыш, ләкин дулусчулар мәһәллә-си һалә дә галдырды. К.-да 8—9 әсрләрә аид мәсјид галыглары да тапылмыш-дыр.

Әд.: Пиотровский Б. Б., Разведочные работы на Гаур-Кала в Старом Мерве, в кн.: Материалы Южно-Туркменской археологической комплексной экспедиции, в. 1, Ашхабад, 1959; Материалы Хорезмской археолого-этнографической экспедиции, в. 1—10, М., 1959—75.

КОВУРГАЛА—е.ә. 1—ерәмызын I әср-ләриндә аид Хәрәзм гәләси (саһ. 5,6 һа-дыр). Антик Черменјаб каналынын ашагы ахарында (Түр.ССР-ин Ташаүз р-нунда) јерләшрди. Тәпәдә 3—4 әср-ләрә аид ичгалә (нарынгалә) вардыр.

Әд.: Тростов С. П., Древности Верхнего Хорезма, «Вестник археологической истории», 1941, № 1; Труды Южно-Туркменской археологической комплексной экспедиции, М., 1958, т. 11—14, Ашхабад, 1962—69.

КОВУРГАЛА—Амударја чајынын сағ сәһилиндә (Гарагалат МССР-ин Би-руни р-нунда) ерәмызын илк әсрлә-риндә аид Хәрәзм гәләси (тәгр. 200 х 450 м). Кушан дәвләтинин ш. сәрһәд-ләрини горунаг мисәдә илә тәкилләш-ди. Бүрчлү гәлә диварлары илә әһәтә олунишуду. Газытлар заманы јаша-јыш әваләри, дивар рәсмләри галы-гы во дәш сүтүнләрин өзүләри олан салон, кил һәјкәлләр во с. ашкар едил-мишдир.

Әд.: Труды Хорезмской археолого-этнографической экспедиции, т. 1—10, М., 1952—77.

КОД—гәдин пәтәк нөвү. Ағач коғу-шуну хатырладыр. К.-у һазырланат үчүн диаметри 50—70 см олан ағач (әсәси гөз, чөкә, фьсадыл, пәлдә) көп-ләсини ичәрисин сәлиндир шөклиндә ојудур, һәр ики бәшдән гәләгә гапа-ныр, сонра јасты даһын, јакуд тахта парчасынын үстүнә гојудурур. К. ит-тиғабәләк Русвијанын, йәмчнин Зағф-ғазвијанын (о чүмләдән Азәрб.-ын) мөш-нә зонасынын арғычылыг тәсәрууфа-тында кешш јайылмышды. Азәрб.-ын бир сыра р-нунда К.-дан тахылми сахланчасында дә истифадә едилдири.

КОДУШ—суд мәйсүләрарнын е'ма-лында ишләдәтин сахсы таб. Јакын Шәрг, Гафғаз халгалары, о чүмләдән азәрб. лар арасында кешш јайылмыш-дыр. Ағыз һиссәси кен, боғасыз, көп-дәји ишкын, отурачга јакын јердән илә дәрәндән во дәнб јасты олур. К. дан суд сәгмәт, гатыг чалмаг во с. үчүн истифадә олушур. Археоложи газыт-тылар заманы Азәрб.-ын Туңч, Дәмир

дөврү во орта әср әбидәләриндән чоһлү К. тапылмышдыр.

КОМУШЧУ—Азәрб.ССР Салјан р-ну-ун Гарабағлы советлијиндә кәнд. Р-и мәркәзиндән 22 км ш.-дә, Чәнүб Шәрг-и Шәрван дүзүндәдир. Әһ. 1280 (1981). Әсәс тәсәрууфаты пәмбгычылыгдыр. Тибб мәнтәғәси вар.

КОРАДИЛ—Азәрб.ССР Абшерон р-ну-ун Фатмајы советлијиндә кәнд. Р-и мәркәзиндән 20 км ш.-ш.-дә, Абше-рон ја иладыр. Әһ. 495 (1981); тәрә-вәзчлик во һејвандарлыг мәшгулдулар. Дәнаалыг гушчулуг тәсәрууфаты, сәк-кәзиллик мәктәб, китабхана, клуб, ушаг бағчасы, тибб мәнтәғәси, архе-оложи әбидәләрдән гәбристан (орта әсрләр) вар.

КОРАН—Азәрб.ССР-ин Шаумјан, Га-сым Исмајылов во Јеәләх р-иләри әрә-зиндә чәј. Күрәк чајынын сол голу. Уз. 81 км, һөвәзәсинин саһ. 441 км²-дир. Мурундаг сәлсәлиндән 100 м һүнд.-дән) башланыр. Гар, јағыш во јерәтти суларла гәдиләнир. Суварнада исти-фадә едилр.

КОРАН—Азәрб.ССР Гасым Исмајы-лов р-нунда, Коран д.), ст.-идән 2,5 км ш.-дә гәдим јашајыш јери. Саһ. 2 һа-а јакындыр. Археоложи ахтарыш-лар заманы чоһлү сахсы таб, бизик шөјләри (мунчуғлар, шүшә голбаг во с.), әмәк әләтләри (сүрткәчләр, дән лашлары) во с. топланмышдыр. Тапыл-тылар е.ә. тәгр. 7—6 әсрләрә, гис-ман дә орта әсрләрә аиддир. Сон дө-врүн сахсы таб мунчуғлары ичәрисин во шөјләрдир. К. јакынлыгында бир нечә гәбир әбидәси ашкар олунишудур (1975). Гәбирләрдән сахсы таблар, бар-даг, күпә, барнә во с. тапылмышдыр. Тапылмыш үстү чыаланымш, шүрәли во кәничелур бәзәкләрдә нахышланымш-дыр. Тапылтыларын әкәријјәти К. јаша-јыш јериндән ашкар едилмиш мәдән мәдәнијјәт нунуналары илә ејин дөврә аиддир. Еһтинал ки, К. јашајыш јери-нин сәккәлири өлүлери һәмшн гәбри-станда дәри етмишлар.

КОРАНБОЈ, Коранбој Әһмәд л.-Азәрб.ССР Гасым Исмајылов ш.-нин кешмиш (1938 илләз) илә. 20 әс-рин әвәлләриндә кичик кәнд олан К.-да кәндләрин чар мә'мурларына во јерли мүлкәдарларга гаршы силәһли чыкмышлары олушуду. *Татар Мәжмә-дин* башчылыг етдији кәндли һәрәкәти К.-да башланмыш во тәзәкилә бүтүн Је-лизаветног (Кәһчә) губ.-ын бүрү-мүшдү.

КОРАНЛЫ—Азәрб.ССР Гасым Ис-мајылов р-нунда кәнд. К. советлијини мәркәзи. Р-и мәркәзиндән 19 км ш.-г.-дә, Күрәкчә д.ј. ст.-идән 1 км ар-лы. Кәһчә Газах дүзүндәјиндәдир. Әһ. 401 (1981); дәмбгычылыг, һејвандар-лыг во тахылчылыг мәшгулдулар. Сәк-кәзиллик мәктәб, китабхана, тибб мән-тәғәси, рабита шө'бәси вар.

КОРУС—Ерн.ССР-дә шөһәр. Корус р-нууну мәркәзи. Корус чајы сәһилиндә, 1370 м јуксақлыкта, Гаған д.ј. ст.-идән 70 км ш.-дәдир. Аеропорт, Мик-роелектрик моторлар, резин ајғабагы, јаг пәндир, автомобиль тәмири, түтүн ферментләшдирмә, ағач е'мәли э.д.лары, тохучулуг, халча ф.кәлери, Ер-мәнистан Педогожи Ин-тууну филиялы, х.т. техникүмү, педагожи мәктәб, өлкәшүһәси мәзгәи, А. Бәкүнс му-зәји вар.

КӨБӘКӘСМӘ—оғлан во гыз уша-гынын көбәји кәсидијән вахтдан адах-

ланмасы (нишанланмасы). *Күзән ни-каһы* илә бағам олан К. адәти бир сы-ра халглар, о чүмләдән азәрб.-лар ара-сында дә јайылмишды (бах һәмчиниңи *Бешиккәртмә*).

КӨБӘЛӘК ХӘСТӘЛИКЛӘРИ—бах *Микозлар*.

КӨБӘЛӘКЈЕЈӘНЛӘР, көбәләк бөчәкләри (Mycetophagidae) —хырда бөчәкләр фәсиләси. Овәлшәкәли, бәдәни назик түкчүкләрдә өртүлү олур. Уз. 3—6 мм-дир. Рәнки ачыг-то-нурдан гәрәја гәдәрдир; гәнадустлук-ләриндә ачыг рәнкли ләкәләри вар. Бәдәнини арха гуртарачыгында гар-мак шөклиндә кәријә гәтләнимиш чы-хынтлары олур. Көбәләјин даһилиндә јашәјыр во гәдиләнир (ады дә бура-дандыр). 186, ССРИ-дә 35, о чүмләдән Азәрб.ССР-дә 10 дак нөвү мә'лумдур.

КӨБӘЛӘКЛӘР (Mycetes во ја Fungi)—иһтидан битки групу (шө'бәси). Хло-рофилсиз олдугу үчүн һазыр узви мәд-дә илә (паразит во ја сәпрофит) гәдә-ләнир. Јүз миңдән чоһ нөвү мә'лумдур. Бә'ән чәкиси 8 кг, папагынын диаме-три 73 см олан нәһәнк көбәкләрдә дә раст кәлинир. К.-ин бәдәнини мисәли адыдан назик во шәхәләнмиш сап ја-худ һифләр тәшкил едир. Векетати (мисәлинин бир һиссәсини ајрылыб сәрбәст икнишаф етмәси, түмүрчүл-ләни, оидишләр во кләндоспорлар илә артроспорлар), чинсијјәтсиз (ендәк-кән во екоген мәншәли спорлар—кө-нишләр) во чинсијјәтли (гамәтләрин бәрләнмәси илә) јолла чөхәлмәләр. К.-и өрнәк едм *микозолия* адланыр.

Микололар К.-и хитридиоми-сетләр (Chytridiomycetes), ооми-сетләр (Oomycetes), зигомис-сетләр (Zygomycetes), аскөми-сетләр во ја ксәли К. (Ascomycetes), базидиомисетләр (Basidiomycetes), дөјтеромисетләр (јахуд иа га ма м К. (Deuteromycetes јахуд Fungi imperfecti) синфинә бөлүр-ләр. К. тәбиғдә маддәләр дөврәниндә иштирак едир; антибиотиклар, мұх-тәлиф дәрман маддәләри алынмасында, чөрәк, шивә, шәрәб, пәндир во с. һа-зырланмасында истифадә едилнр. К.-ин бир гисми дуза во сиркәјә гојулур, ја-худ гызардылыб јейилр. Бә'ән јемәли К.-и сун'и јолла јетиндириләр. К.-ин бир групу битки, һејван во инсан ор-ганизминдә мұхтәлиф хәстәликләр тө-рәдји, сәмјә мәйсүләрарыны корла-дыгы үчүн зәрәрлидир. Зәрәли К. Азәрб.ССР-дә дә кешш јайылмб; пәм-бгыда һөмүс, виләт, үзүмдә иналду, оидиум, тахылларда пас, сурма, кар-тофда фитотора, түтүндә вероносп-роз во с. хәстәликләр төрәдир. К.-ин бир гисми зәрәрлидир.

Илаустрация үчүн бях саһ. 102.

Әд.: Жизнь растений, в 2 т., 1978. Гри-бы СССР, М., 1980.

КӨВДӘ (Saulis)—ади биткяләрини әсәс органларындан бири: јарпағларла бир-лихдә зог әмәлә кәтирир. Су во башга маддәләрин көклә јарпағ арасында һәрәкәтин тә'мин етмәк, булагланмаг дә биткенин ассиңиләсијәдичи сәг-һини артырмаг, јарпағ, чичәк во мөј-вәнин гәдәли дүзүлүшүнү тә'мин ет-мәк функцијәси даһындир. К. бә'ән су во еһтијат гәлә маддәләрини топ-ланмасында дә иштирак едир. К.-нин үч һиссәсиндәки бөјүмә конусунуң фәалијјәти онун узунуна бөјүмәсини тә'мин едир. К.-нин јән органлары (јар-

пағ, будаг во с.) ајрылан һиссәси б у-ғум, оидири арасы илә б уғум - л а р а с ы адланыр. К. епидермисдән (ха-рчыдә), мәркәзи сәлиндәрдән (даһилдә) во оидири арасындаки илкни гәбмдән ибарәтдир. Мәркәзи сәлиндяри әсә-сини өртүрүчү тохума (кәсилем во флө-мә) тәшкил едир. Өртүрүчү систем ја р-п а г л ы м а м ы р л а р д а көвдәни мәркәзндә јалынз көрүнүшчә флөма во кәсилем бәнзәјән өртүрүчү дәстә, г а т ы р г у ј у р г у д а р д а гәлалы колләтерал дәстәләр, кәсилем илә бир-кә мәркәзи бөшлүг әтрафында јерлә-шир; гыжыларда өртүрүчү тохумалар өзәји һалга кими әһәтә етмиш олу-р. Т о х у м л у биткиләрдә илкни флөма прокамбини харчык, илкни кәсилем илә даһили һиссәсиндән дифе-ренсијәсијә едир во өртүрүчү тохума-лар арасында канбини әмәлә кәтирир бөчәјә тәбәғәси галыр. Бу тәбәғә хар-чык и к и ч и ф л о м а , даһилә и к и ч и к с и л е м төрәмәләри вә-рир, көвдәнин ениңә бөјүмәсини тә'-мин едир.

КӨВДӘ, техникәдә—машын во ја гургууну адәтти әсәсини (дајаг мә'на-сында) тәшкил едн во дикәр механизм-ләри (элементләри) ичәрисиндә, јахуд үзәриндә топлајан һиссә.

КӨВДӘЛИ РЕАКТОР—актив зона-сы мөһкәм көвдә ичәрисиндә јерләш-дилриән нүеә реактору. Көвдәси адәтти сәлиндирек олур, јухары һиссәси гә-пәлгә ачылыб өртүлүр. *Истисна* да-һылычысы актив зонадан кечәркән ты-зәрәг истилји реактордан кәнарә чы-харыр (чоһ вахт һәм дә јашаылмычы ролуну ойнайыр). Су су реактору типли К.-р-нар јыгчәм во е'тибарлы олдугуна көрә енержетика сәһәсиндә даһа кешш јайылмыш во илә. гургуулары үчүн әсәс реактор тишидир.

КӨВҺӘР АҒА (?—?)—Гарабаг ханы Ибраһимхәли ханын гызы (тәгр. 19 әср). Анасы күрүч кыјасы Абанлизени гызы Чәһабәр ханым иди. Маариф во мәдәнијјәтин икнишафна чалышырды. Ибраһимхәли ханын 1769 илдә Шуша-да тикдилдији Чүмә мәсјидини 1865/66 илдә тә'мир етдирмишди. Әмәккәнин һәмшн мәсјидә вәғф етмиш, вәғф кә-лири һесабына Шушада дар үш шафа во мәдрәсә ачылмышды.

Әд.: Нүсәјизәдә Ә., Көвһәр ағанын вәғфинәси, Азәрб.ССР ЕА Хәбәр-ләри (иһтинал едмәләр сәријәси), 1959, № 1; Нә'мәтовә М. Х., Шуша шөһә-риндән Чүмә мәсјидиниңи китабләри, Јеңә орада, 1961, № 1.

КӨВШӘЈӘНЛӘР (Ruminantia)—чүт-дәрипағлылар дәстәсиндән мәнәли һеј-ван ярымдәстәси. 4 фәсиләси вар. Бә-дәни сых түкүлдүр. Бир чоһ нөвләри-нин јакшы икнишаф етмиш бунуналары олур. Мә'дәси 4 шө'бәдән ибарәтдир: икнәбә, тор, гәтлағ во гурсаг; бә'ән К.-да гәтлағ јокдур. Һәзм процесиндә көпшәна әсәс рол ойнадыгы үчүн бу һејванларә К. дөјилр. Јухары кәси-чи дилшәри олуру (еһли дөјәнәкли во ја гарни лөһә илә әвәз едилмишлар). Австралија, Малагаскар во Антил а-ла-рындан башга һәр јердә јайылмышлар. Әһиләшдирмә нәтиҗәсиндә өлши нөв-ләриндән мұхтәлиф ес во к.т. һејван чинсләри алынмышлар. Тәсәрууфат әһәтијјәти бөјүкдур. Ишәк, чәмшы, гојун, кечи, марал во с. К.-ә аиддир.

КӨДӘК ӘНМӘД (?—13.12.1497, Ис-фәһан јакынлыгында)—Ағгојунлу һөкм-дәри (1497, 3 мај—13 декабр), Узун

АЗƏРБАЈЧАН СОВЕТ ЕНСИКЛОПЕДИЈАСЫ

ОН ЧИЛДƏ

БАШ РЕДАКТОР
ЧЫГУЛИЈЕВ

Баш редаксија
hej'əti

М. Һ. АБДУЛЛАЈЕВ
Һ. Б. АБДУЛЛАЈЕВ
М. Һ. АБУТАЛЫБОВ
Һ. М. АРАСЛЫ
Г. Ə. ГАРАЈЕВ
Ə. М. ГУЛИЈЕВ
М. П. ГУЛУЗАДƏ
А. М. ДАДАШЗАДƏ
В. С. ƏЛИЈЕВ
Һ. Ə. ƏЛИЈЕВ
А. Ə. ƏФƏНДИЗАДƏ
Ф. Һ. ƏҺМƏДОВ

М. Ə. ИБРАҺИМОВ
Ч. Ш. ИЛДЫРЫМЗАДƏ
Ф. Г. КƏЧƏРЛИ
М. М. МЕНДИЗАДƏ
Ш. Ф. МЕНДИЈЕВ
М. Ə. МУСАЈЕВ
И. Д. МУСТАФАЈЕВ
И. М. ОРУЧОВА
Һ. Ф. СУЛТАНОВ
М. А. ТОПЧУБАШОВ
М. Ə. ҺУСЕЈНОВ
Ч. М. ЧУВАРЛЫ
М. Ш. ШИРƏЛИЈЕВ

АЗƏРБАЈЧАН СОВЕТ ЕНСИКЛОПЕДИЈАСЫНЫН
БАШ РЕДАКСИЈАСЫ
19·БАКЫ·82

92
#40

АЗƏРБАЈЧАН СОВЕТ ЕНСИКЛОПЕДИЈАСЫ

КУБА
МИСИР...

АЗƏРБАЈЧАН СОВЕТ ЕНСИКЛОПЕДИЈАСЫНЫН
БАШ РЕДАКСИЈАСЫ
19·БАКЫ·82

ACE

VI